

Bartłomiej Gliniecki

Uniwersytet Gdański, Polska

bartlomiej.gliniecki@ug.edu.pl

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0231-4903>

Charakter prawny umowy o prowadzenie rejestru akcjonariuszy oraz obowiązek zapewnienia bezpieczeństwa i integralności danych zawartych w rejestrze

The Legal Nature of the Agreement on Maintaining the Register of Shareholders and the Obligation to Ensure the Security and Integrity of the Data Contained in the Register

Abstract: The content of the obligation to ensure the security of data contained in the register of shareholders, emphasized by the legislature, the implementation of which rests with the entity maintaining the register, has not been developed in the provisions of the Commercial Companies Code. In the context of the potential liability of this entity for improper performance of the agreement to maintain the shareholder register, it is therefore necessary to determine the features that are important for this issue and the legal nature of such an agreement, as well as which sources of normative law specify orders or prohibitions of specific conduct, so as to ensure the security of digital data contained in the shareholder register.

Keywords: register of shareholders, joint-stock companies, simple joint-stock companies, data security, contracts, services

Słowa kluczowe: rejestr akcjonariuszy, spółka akcyjna, prosta spółka akcyjna, bezpieczeństwo danych, umowa, usługi

Wprowadzenie

Przepisy Kodeksu spółek handlowych (Sejm RP, 2000), dalej jako KSH, przewidują – w przeciwieństwie do księgi udziałów prowadzonej samodzielnie przez zarząd spółki z ograniczoną odpowiedzialnością – wymóg prowadzenia rejestru akcjonariuszy niepublicznej spółki akcyjnej, prostej spółki akcyjnej, spółki komandytowo-akcyj-

nej oraz spółki europejskiej przez podmiot zewnętrzny. Powodów słuszności takiego rozwiązania jest kilka. Przede wszystkim jest nim powierzenie tej istotnej dla akcjonariuszy czynności podmiotowi cechującemu się niezależnością i profesjonalizmem, w szczególności takiemu, który ma gwarantować bezpieczeństwo i wiarygodność danych zawartych w rejestrze, co stanowi fundament dla wykonywania przez akcjonariuszy ich praw udziałowych i właściwego funkcjonowania spółki. Ponadto nie bez znaczenia jest odciążenie zarządu (rady dyrektorów) spółki od potencjalnie absorbujących, a na pewno odpowiedzialnych czynności związanych z dokonywaniem wpisów do rejestru akcjonariuszy czy udzielaniem informacji o jego treści. Takie rozwiązanie należy uznać za istotne również ze względu na dążenie do zachowania neutralności podmiotu prowadzącego rejestr wobec akcjonariuszy, co może mieć istotne znaczenie w przypadku sporów korporacyjnych.

Treść akcentowanego przez ustawodawcę obowiązku zapewnienia bezpieczeństwa danych zawartych w rejestrze akcjonariuszy, którego realizacja spoczywa na podmiocie prowadzącym rejestr, nie została rozwinięta w przepisach KSH. W kontekście ewentualnej odpowiedzialności tego podmiotu za nienależyte wykonanie umowy o prowadzenie rejestru akcjonariuszy, ustalenia wobec tego wymagają istotne dla tej kwestii cechy określające charakter prawny takiej umowy, a także to, jakie źródła normatywne precyzują nakazy lub zakazy określonego zachowania w celu zapewnienia bezpieczeństwa danych cyfrowych zawartych w rejestrze akcjonariuszy.

1. Cechy umowy o prowadzenie rejestru akcjonariuszy wyznaczające jej charakter prawny

Nałożony na niepubliczne spółki akcyjne, spółki europejskie, proste spółki akcyjne oraz spółki komandytowo-akcyjne obowiązek rejestrowania akcji oraz zmian ich stanu prawnego w rejestrze akcjonariuszy, który prowadzony byłby przez podmiot inny niż sama spółka, realizowany jest poprzez zawarcie przez spółkę umowy z podmiotem, który ustawa kwalifikuje jako uprawniony do prowadzenia rejestru akcjonariuszy. Przepisy KSH odnoszące się do umowy o prowadzenie rejestru akcjonariuszy nie są rozbudowane. Ustawa wskazuje na nazwę umowy oraz określa jej strony (art. 328² § 1, art. 328¹ § 2, art. 300³² § 1, art. 300³¹ § 1 KSH). Zdecydowanie najwięcej przepisów odnosi się do tego, w jaki sposób rejestr akcjonariuszy powinien być prowadzony przez podmiot, który podejmuje się tego obowiązku. Z powyższych względów sposób normowania treści stosunku zobowiązaniowego wynikającego z umowy o prowadzenie rejestru akcjonariuszy należałoby określić jako wyspowy, zbliżony do sposobu, w jaki ustawodawca poddaje regulacji niektóre umowy o świadczenie usług finansowych zawierane przez firmy inwestycyjne, które zostały wskazane w przepisach ustawy o obrocie instrumentami finansowymi (Sejm RP, 2005), np. umowa

o wykonywanie funkcji agenta emisji – art. 7a, umowa o świadczenie usług brokerskich – art. 73, umowa o prowadzenie rachunku papierów wartościowych – art. 121.

Prowadzenie rejestru akcjonariuszy stanowi zespół czynności faktycznych¹ będących usługą, która – biorąc pod uwagę, iż prowadzenie rejestru następuje w ramach działalności gospodarczej prowadzonej przez podmiot prowadzący rejestr – zazwyczaj świadczona jest odpłatnie. Składają się na nią przede wszystkim utrzymywanie rejestru akcjonariuszy w sposób zapewniający bezpieczeństwo i integralność zawartych w nim danych (art. 328¹ § 4 KSH), niezwłoczne dokonywanie wpisów na wniosek uprawnionych osób (art. 328⁴ § 1 KSH), dokonywanie zawiadomień właściwych osób w związku z dokonaniem wpisu (art. 328⁴ § 7 KSH), udzielanie uprawnionym osobom informacji na temat danych zawartych w rejestrze oraz wystawianie dokumentów je potwierdzających (art. 328⁵ § 3, art. 328⁶ § 1 KSH), a także pośredniczenie w dokonywaniu rozliczeń pomiędzy spółką a akcjonariuszami (art. 328² § 3, art. 328¹⁰ KSH). W mojej ocenie czynności podmiotu prowadzącego rejestr akcjonariuszy w swej zdecydowanej większości mają charakter czynności faktycznych, a jednocześnie wątpliwe jest występowanie wśród nich czynności prawnych z uwagi na brak spełnienia konstytutywnego dla nich oświadczenia woli podmiotu prowadzącego rejestr (np. przy czynności dokonywania wpisu do rejestru). Umowa o prowadzenie rejestru akcjonariuszy stanowi zatem typologicznie umowę o świadczenie usługi, do której odpowiednie zastosowanie znajdują przepisy Kodeksu cywilnego o zleceniu na podstawie odesłania zawartego w art. 750 KC (Leśniak, 2022, s. 399–400; Pabis, 2023, nb. 1; Popiołek, 2022, s. 562 i nast.; Pinior & Strzępka, 2024, nb. 2–3). W szczególności należy podkreślić, że istniejących przepisów KSH, które odnoszą się do umowy o prowadzenie rejestru akcjonariuszy, nie można określić mianem pełnej, wyczerpującej regulacji prowadzącej do normatywnej indywidualizacji takiej umowy. Ich treść ani szczegółowość w wyznaczeniu elementów stosunku zobowiązaniowego nie pozwala na porównanie względem przepisów Kodeksu cywilnego czy przepisów ustaw szczególnych normujących wybrane umowne stosunki zobowiązaniowe stanowiące umowy nazwane (Radwański, 1977, s. 209; Romanowski, 2009, s. 131–132). Z tego względu umowa o prowadzenie rejestru akcjonariuszy stanowi nienazwaną umowę o świadczenie usług, która nie jest uregulowana innymi przepisami, co uzasadnia stosowanie do niej również przepisów o zleceniu (art. 750 KC).

Taką kwalifikację charakteru prawnego umowy o prowadzenie rejestru akcjonariuszy wspiera również argumentacja odwołująca się do treści art. 328² § 2 oraz art. 300³² § 2 KSH, które stanowią o możliwości rozwiązania umowy przez podmiot prowadzący rejestr akcjonariuszy jedynie z ważnych powodów, z zachowaniem terminu wypowiedzenia nie krótszego niż trzy miesiące. Dostrzegalne jest w nich wy-

1 Odmienne, akcentując w świadczeniu podmiotu prowadzącego rejestr akcjonariuszy współwystępowanie czynności faktycznych oraz czynności prawnych, postrzega to W. Popiołek (2022, s. 564 i nast.).

rażne podobieństwo do treści normy wyrażonej w art. 746 § 2 KC, poprzez odwołanie do kryterium „ważnych powodów” jako przesłanki wypowiedzenia umowy, a także przesądzenie, iż umowa może zostać rozwiązana jednostronnie poprzez złożenie oświadczenia o jej wypowiedzeniu. Jednocześnie wskazane przepisy KSH wyrażają normy szczególne wobec art. 746 § 2 KC w kontekście możliwości wypowiedzenia umowy o prowadzenie rejestru akcjonariuszy.

Usługa prowadzenia rejestru akcjonariuszy, obejmująca także obowiązki związane z dokonywaniem wpisów w rejestrze czy udzielaniem informacji na temat zawartości rejestru, świadczona jest na rzecz spółki. Brak jest podstaw do stwierdzenia, aby świadczenie podmiotu prowadzącego rejestr spełniane było na rzecz np. akcjonariuszy, nawet przy uwzględnieniu posiadania przez nich interesu prawnego w związku z dokonywaniem wpisów w rejestrze czy przyznaniem im uprawnień informacyjnych dotyczących treści rejestru².

Powyżej przedstawiona charakterystyka umowy o prowadzenie rejestru akcjonariuszy pozwala na stwierdzenie, że ma ona charakter obustronnie zobowiązujący, wzajemny i odpłatny³, przynajmniej co do zasady wynikającej z zarobkowego charakteru czynności prowadzenia rejestru akcjonariuszy. Należy jednak zauważyć, że przepisy KSH nie przesądzają o treści zobowiązania spółki w stosunku do podmiotu prowadzącego rejestr. Ponadto jest to umowa konsensualna (Izdebski, 2021a, s. 53), ponieważ do powstania stosunku zobowiązaniowego nie jest wymagana zmiana władztwa nad żadną rzeczą, w szczególności nie jest wymagane dokonanie żadnej czynności faktycznej mającej za przedmiot np. rejestr akcjonariuszy, dokumenty mogące stanowić podstawę wpisu do rejestru czy inne dokumenty z nim związane, a wystarczy złożenie odpowiednich oświadczeń woli przez strony umowy (Radwański, 2002, s. 182; Radwański, 2005, s. 223–224). Stosunkowo uboga treść przepisów KSH mających zastosowanie do powstania i ustania tego stosunku zobowiązaniowego oraz wynikających z niego praw i obowiązków stron skłania do uznania, iż umowa o prowadzenie rejestru akcjonariuszy stanowi *contractus innominatus*, nawet wobec ustawowego określenia unikatowej nazwy takiej umowy.

Zobowiązanie podmiotu prowadzącego rejestr ma charakter ciągły (trwały) (Izdebski, 2021a, s. 52; 2021b, s. 20), wobec czego może ono wygasnąć m.in. wskutek upływu czasu, na który została zawarta umowa, rozwiązania umowy za zgodą obu stron bądź dokonania jednostronnej czynności wypowiedzenia umowy z ważnych powodów przez podmiot prowadzący rejestr, przy czym oświadczenie to będzie wywoływało skutek *ex nunc* (Wyrok Sądu Najwyższego, 2004; Wyrok Sądu Najwyższego, 2007). Natomiast zobowiązanie spółki – jeśli przyjmiemy, że na podstawie umowy

2 Pogląd stanowiący, że umowa o prowadzenie rejestru akcjonariuszy stanowi umowę o świadczenie na rzecz osoby trzeciej, wyraził Izdebski (2021a, s. 54–56; 2021b, s. 18).

3 Por. ogólną charakterystykę nienazwanych umów o świadczenie usług przedstawioną w Wyroku Sądu Apelacyjnego w Warszawie (2012) oraz Izdebski (2021a, s. 54).

spółka zobowiązana jest płacić określone wynagrodzenie za prowadzenie rejestru – ma charakter pieniężny i okresowy, przynajmniej w istotnej części. Nie jest bowiem wykluczone, aby część wynagrodzenia należnego podmiotowi prowadzącemu rejestr miała charakter jednorazowy lub aby spółka zobowiązana była dodatkowo do określonych świadczeń niepieniężnych na rzecz podmiotu prowadzącego rejestr, które nie stanowiłyby wynagrodzenia za prowadzenie rejestru (np. polegających na przekazaniu informacji dotyczących spółki lub akcjonariuszy).

Z uwagi na ustawowo wymaganą charakterystykę jej stron, umowa o prowadzenie rejestru akcjonariuszy ma charakter dwustronnie profesjonalny (Izdebski, 2021a, s. 53). Co do zasady obie jej strony są przedsiębiorcami, wyjąwszy potencjalne przypadki, w których spółka nie prowadziła działalności gospodarczej. Ponadto umowa ta jest dwustronnie kwalifikowana podmiotowo, albowiem możliwość jej zawarcia została zawężona z jednej strony do niepublicznej spółki akcyjnej lub europejskiej, prostej spółki akcyjnej oraz spółki komandytowo-akcyjnej, a z drugiej strony ograniczona do podmiotów, które na podstawie art. 4 ust. 1 ustawy o obrocie instrumentami finansowymi są uprawnione do prowadzenia rachunków papierów wartościowych, oraz – jedynie w przypadku prostej spółki akcyjnej – do notariusza prowadzącego kancelarię notarialną na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej (art. 328¹ § 2 oraz art. 300³¹ § 1 KSH).

2. Zasady prowadzenia rejestru akcjonariuszy

Dość uboga regulacja normatywna dotycząca umowy o prowadzenie rejestru akcjonariuszy swym zakresem koncentruje się między innymi na określeniu, w jaki sposób swoje świadczenie powinien spełnić podmiot prowadzący rejestr. Pod względem formalnym rejestr powinien być prowadzony w formie elektronicznej (art. 328¹ § 3, art. 300³¹ § 3 KSH) – bazy danych utrzymywanej przez podmiot prowadzący rejestr i przechowywanej przez ten podmiot (np. baza danych znajdująca się na urządzeniu notariusza prowadzącego rejestr⁴) albo przez osobę trzecią działającą na jego zlecenie (np. baza danych przechowywana na serwerze usługodawcy hostingowego, z którego usług korzysta podmiot prowadzący rejestr) (Leśniak, 2022, s. 400–401). Rejestr może również funkcjonować w oparciu o zdecentralizowaną i rozproszoną bazę danych działającą np. z wykorzystaniem technologii *blockchain*⁵, aczkolwiek również w takim przypadku podmiot prowadzący rejestr powinien posiadać wy-

4 Zob. szerzej na temat dokonywania wpisów w rejestrze akcjonariuszy prowadzonym przez notariusza: (Wrzecień, 2021, s. 52–54).

5 Zob. szerzej na temat wątpliwości dotyczących możliwości wykorzystania tej technologii w kontekście jej uwarunkowań technologicznych oraz wymaganej kwalifikacji podmiotowej podmiotu prowadzącego rejestr: Czaplicki (2023, s. 26–28); zob. też: Dyrduł (2024, s. 67–70); Sójka (2021, s. 28–31).

łączne prawo odczytywania jego zawartości oraz dokonywania wpisów, ich modyfikacji i usuwania.

Fundamentalnymi zasadami, które determinują w sposób materialny prowadzenie rejestru akcjonariuszy, są zapewnienie przez podmiot go prowadzący bezpieczeństwa i integralności danych znajdujących się w rejestrze (art. 328¹ § 4, art. 300³¹ § 4 KSH). Warto zauważyć, że te właściwości określające jakość świadczenia podmiotu prowadzącego rejestr zostały przez ustawodawcę wyrażone *explicite* w pierwszych przepisach normujących rejestr akcjonariuszy odpowiednio dla spółki akcyjnej oraz prostej spółki akcyjnej. Ponadto *in principio* w tych przepisach pojawia się sformułowanie: „Niezależnie od formy rejestru akcjonariuszy podmiot prowadzący ten rejestr prowadzi go w sposób, który zapewnia bezpieczeństwo i integralność zawartych w nim danych”. Okoliczności te uzasadniają uznanie, że zachowanie bezpieczeństwa i integralności danych zawartych w rejestrze akcjonariuszy stanowią najważniejsze wartości wyznaczające sposób spełnienia świadczenia wynikającego z umowy o prowadzenie rejestru akcjonariuszy przez podmiot prowadzący ten rejestr.

Ponadto rejestr akcjonariuszy powinien być prowadzony w sposób zapewniający szybkie dokonywanie w nim wpisów, a więc tym samym w sposób minimalizujący czas trwania rozbieżności pomiędzy stanem faktycznym a stanem prawnym odzwierciedlonym w treści rejestru⁶. Konkretyzacją tej powinności jest wskazanie, że wpisy powinny zostać dokonywane niezwłocznie po zgłoszeniu żądania, nie później jednak niż w ciągu tygodnia (art. 328⁴ § 1 KSH), względnie siedmiu dni (art. 300³⁴ § 4 KSH). Zapewnieniu realizacji tej zasady służy ograniczony zakres obowiązku badania przez podmiot prowadzący rejestr legalności i autentyczności dokumentów stanowiących podstawę wniosku o wpis (art. 328⁴ § 5 KSH, art. 300³⁴ § 5 KSH).

Czwartą zasadą wyznaczającą sposób prowadzenia rejestru akcjonariuszy jest zapewnienie poufności zawartych w nim danych. Można ją postrzegać również jako zasadę ograniczonej jawności danych zawartych w rejestrze, której beneficjentami mogą być wyłącznie spółka oraz jej akcjonariusze (art. 328⁵ § 1 KSH, art. 300³⁵ § 1 KSH). Na pewien sposób z prawa tego, aczkolwiek w zakresie ograniczonym treścią świadectwa rejestrowego, korzystać mogą zastawnicy i użytkownicy uprawnieni do wykonywania prawa głosu z akcji (328⁶ § 1 KSH).

Zasady prowadzenia rejestru akcjonariuszy wyznaczone zostały normami o charakterze imperatywnym⁷, przez co wyznaczają one treść zobowiązania podmiotu prowadzącego rejestr, które wynika z umowy o prowadzenie rejestru akcjonariuszy, bez względu na treść takiej umowy. Uzasadnienie takiej oceny stanowi po pierwsze treść przywołanych powyżej przepisów, które w sposób konkretny i bezwzględny wyrażają

6 Zob. szerzej: Godlewski & Sójka (2023, s. 22–24).

7 Tak również: Popiołek (2022, s. 560–561). Odmienny, lecz nieuzasadniony w żaden sposób, pogląd o względnie obowiązującym charakterze norm prawnych Kodeksu spółek handlowych kształtujących zasady prowadzenia rejestru akcjonariuszy wyraził Izdebski (2021b, s. 20).

nakazy odpowiedniego zachowania się przez podmiot prowadzący rejestr oraz nie dopuszczają odmiennego uregulowania jego obowiązków przez treść umowy o prowadzenie rejestru akcjonariuszy. Po drugie na bezwzględny charakter norm wyznaczających sposób prowadzenia rejestru akcjonariuszy wskazują rezultaty funkcjonalnej wykładni wyżej przywołanych przepisów prawnych. Z uwagi na rolę rejestru akcjonariuszy w zapewnieniu właściwego funkcjonowania spółki oraz ochrony interesów akcjonariuszy, powinien on działać w każdej spółce w sposób analogiczny, z uwzględnieniem istotnych właściwości preferowanych przez ustawodawcę, które zostały wyrażone w treści przepisów prawnych. Wobec tego efektywne zapewnienie takiego sposobu prowadzenia rejestru akcjonariuszy może nastąpić wyłącznie w oparciu o normy o charakterze bezwzględnie obowiązującym lub semiimperatywnym.

W mojej ocenie brak jest jakichkolwiek podstaw do przyjęcia semiimperatywnego charakteru norm prawnych wynikających z przepisów m.in. art. 328¹ § 3, art. 328¹ § 4, art. 300³¹ § 3 KSH, art. 300³¹ § 4 KSH, co jednak nie wyklucza umownego rozszerzenia obowiązków podmiotu prowadzącego rejestr akcjonariuszy dotyczących sposobu jego prowadzenia. Można natomiast rozważać jednostronnie modyfikowalny charakter norm wynikających z przepisów art. 328⁴ § 1 oraz art. 300³⁴ § 4 KSH w zakresie wyznaczenia maksymalnego terminu, w ciągu którego podmiot prowadzący rejestr akcjonariuszy powinien dokonać wpisu w rejestrze na żądanie osoby uprawnionej. Generalnie jednak liczba przepisów regulujących prowadzenie rejestru akcjonariuszy, których treść dawałaby asumpt do twierdzenia o semiimperatywnym charakterze wynikających z nich norm prawnych (i to zapewne jedynie w pewnym zakresie), jest ograniczona. Ponadto twierdzenie takie musiałoby zostać skonfrontowane z ryzykiem naruszenia interesów spółki lub interesów akcjonariuszy wskutek częściowej umownej modyfikacji treści obowiązków podmiotu prowadzącego rejestr, które określone zostały przez ustawę.

Z uwagi na tematykę niniejszego opracowania, bliższego przedstawienia wymaga obowiązek zapewnienia bezpieczeństwa i integralności danych zawartych w rejestrze przez podmiot prowadzący rejestr. Został on wyrażony w art. 328¹ § 4 oraz art. 300³¹ § 4 KSH w sposób bardzo ogólny i przez to wymagający wypełnienia go treścią. Biorąc pod uwagę stwierdzony charakter prawny umowy o prowadzenie rejestru akcjonariuszy, podmiot prowadzący rejestr zobowiązany jest do stałego wykonywania czynności faktycznych dotyczących prowadzenia rejestru i dokonywania w nim wpisów, bez ponoszenia odpowiedzialności za określony, skonkretyzowany efekt tych działań. Nie stanowi go *per se* abstrakcyjny obowiązek dokonywania wpisów w rejestrze akcjonariuszy – treść zobowiązania nie przewiduje obowiązku dokonania określonej liczby wpisów o konkretnej treści, a tylko w takim wypadku moglibyśmy mówić o określonym rezultacie wynikającym z wykonania zobowiązania przez podmiot prowadzący rejestr. Zatem ponosi on odpowiedzialność odszkodowawczą wobec spółki w przypadku wyrządzenia szkody wskutek niezachowania należytej – profesjonalnej – staranności przy

prowadzeniu jej rejestru akcjonariuszy⁸. Określenie, na czym polega obowiązek zapewnienia bezpieczeństwa i integralności danych znajdujących się w rejestrze akcjonariuszy, stanowi zatem niezbędny element procesu zmierzającego do ustalenia wzorca oceny oczekiwanego zachowania podmiotu prowadzącego rejestr akcjonariuszy, co z kolei jest potrzebne do stwierdzenia, czy podmiot ten odpowiedzialny jest za szkodę wyrządzoną wskutek prowadzenia rejestru bez zachowania należącego bezpieczeństwa i integralności zawartych w nim danych⁹.

Pojęcia „bezpieczeństwa danych” oraz „integralności danych” nie zostały normatywnie zdefiniowane, aczkolwiek stanowią określenia o fundamentalnym znaczeniu dla współczesnej informatyki¹⁰. Nie są one synonimami, jednak treści obu pojęć są w pewien sposób wobec siebie komplementarne poprzez zaakcentowanie stałego, pewnego i niezakłóconego przez czynniki zewnętrzne dostępu do danych przez te osoby, które zgodnie z intencją ich właściciela powinny móc je odczytywać, zapisywać, modyfikować lub usuwać.

Pierwsze pojęcie oznacza strategie i procesy, które pomagają chronić poufne dane przed nieuprawnionym dostępem, uszkodzeniem i utratą (Wikipedia, 2024). Typowe technologie wykorzystywane w celu zapewnienia bezpieczeństwa danych to szyfrowanie danych, zapewnienie dostępu do danych tylko dla autoryzowanych użytkowników (np. poprzez odpowiednio skomplikowane hasło, klucze algorytmiczne, dane biometryczne itd.), maskowanie danych wrażliwych i wykonywanie kopii zapasowych. Przykładem zdarzenia powodującego naruszenie bezpieczeństwa danych będzie np. ich odczytanie lub skopiowanie przez osoby niepowołane – inne niż podmiot prowadzący rejestr, spółka lub akcjonariusze (potocznie zwane „kradzieżą da-

8 Na marginesie należy zauważyć, że odpowiedzialność spółki wobec akcjonariuszy za szkodę wyrządzoną np. utratą lub uszkodzeniem danych zawartych w rejestrze bądź uzyskaniem do nich dostępu przez osoby trzecie jest w zasadzie wyłączona w myśl art. 429 Kodeksu cywilnego i zawartą w tym przepisie przesłankę powierzenia wykonywania czynności związanych z prowadzeniem rejestru akcjonariuszy podmiotowi profesjonalnemu. Nie dotyczy to sytuacji, w których winę za wyrządzenie szkody akcjonariuszowi przypisać można spółce, co może prowadzić do odpowiedzialności odszkodowawczej spółki opartej o art. 415 Kodeksu cywilnego np. w razie udostępnienia danych potrzebnych do uzyskania dostępu do rejestru akcjonariuszy osobie trzeciej albo nienależytego zabezpieczenia takich danych przed dostępem osób trzecich. Wykluczone nie jest również ponoszenie odpowiedzialności odszkodowawczej wobec akcjonariusza przez podmiot prowadzący rejestr akcjonariuszy na podstawie art. 415 Kodeksu cywilnego, jeżeli bezprawne – w kontekście naruszenia np. zasad prowadzenia rejestru akcjonariuszy przedstawionych powyżej – i zawinione zachowanie podmiotu prowadzącego rejestr doprowadzi do wyrządzenia szkody akcjonariuszowi (por.: Izdebski, 2021b, s. 20; Pabis, 2023, nb. 4). Za możliwe w pewnych sytuacjach należy uznać ponadto ponoszenie przez podmiot prowadzący rejestr akcjonariuszy równoległej – opartej o ten sam czyn – odpowiedzialności kontraktowej wobec spółki i deliktowej wobec akcjonariusza.

9 Na temat odpowiedzialności podmiotu prowadzącego rejestr akcjonariuszy zob.: Popiołek (2022, s. 566 i nast.).

10 Powszechnie przyjęte znaczenie tych pojęć określa treść normy ISO/IEC 27000.

nych”) albo zaszyfrowanie lub usunięcie danych przez osobę trzecią lub algorytm (tzw. szkodliwe lub złośliwe oprogramowanie).

Z kolei „integralność danych” powszechnie rozumiana jest jako właściwość danych stanowiąca o ich dokładności, kompletności i prawdziwości, dzięki czemu dane możemy określić jako wiarygodne, a ich treść (wartość) jako zgodną z intencją osoby, która je wprowadziła (Wikipedia, 2024). W pewnych przypadkach naruszenie integralności danych może stanowić efekt naruszenia bezpieczeństwa danych, jeśli nieintencjonalna zmiana treści (wartości) danych została dokonana wskutek nieautoryzowanego dostępu do nich. Częstymi powodami naruszenia integralności danych są błędy podczas ich odczytywania, zapisywania lub transmisji, a także awarie sprzętowe. Zapewnienie „integralności danych” oznacza dokonanie czynności zapobiegających ich nieintencjonalnej modyfikacji, która może doprowadzić do zniekształcenia danych lub może uniemożliwiać ich odczytanie, np. jeśli akcjonariusz X posiada 100 akcji spółki, a w rejestrze akcjonariuszy znajduje się informacja o przypisanej mu liczbie akcji 1010 albo wpis o treści bn#34!*. Do najczęściej stosowanych środków zapobiegawczych należą algorytmy wykrywające lub korygujące błędy (np. w oparciu o sumy kontrolne danych lub zgromadzone dane naprawcze) oraz przechowywanie kopii zapasowych danych.

3. Standardy zapewnienia bezpieczeństwa danych zawartych w rejestrze akcjonariuszy

Przepisy Kodeksu spółek handlowych, ani żadnego powiązanego z tą ustawą aktu prawnego (np. rozporządzenia albo innej ustawy przez odesłanie), nie precyzują tego, na jakich działaniach podmiotu prowadzącego rejestr akcjonariuszy miałyby polegać zapewnienie bezpieczeństwa danych zawartych w tym rejestrze. Szczegółowego określenia wymagań związanych z zapewnieniem bezpieczeństwa danych, które w bezpośredni sposób miałyby zastosowanie do rejestru akcjonariuszy, nie zawierają normy żadnego aktu prawnego rangi ustawowej. Ze względu na zawartość rejestru akcjonariuszy oraz jego ustawowo określony sposób prowadzenia wydaje się, że nie stanowi on – oceniając to z perspektywy realizacji obowiązku zapewnienia bezpieczeństwa – zbioru danych *sui generis*, który wymagałby opracowania i wdrożenia indywidualnych środków w zakresie bezpieczeństwa. Przeciwnie, wykazuje on funkcjonalne podobieństwo do innych zbiorów danych w postaci cyfrowej gromadzonych i przetwarzanych między innymi przez domy maklerskie, banki, firmy inwestycyjne czy *sensu largo* podmioty świadczące usługi na rynku finansowym, co będzie uzasadniało zastosowanie wspólnych, bardziej uniwersalnych zasad w zakresie zapewnienia bezpieczeństwa czy integralności danych zawartych w rejestrze akcjonariuszy. W tych okolicznościach za dopuszczalne wydaje się, aby treść umowy o prowadzenie rejestru akcjonariuszy wska-

zywała na działania lub środki, które podmiot prowadzący rejestr będzie musiał podjąć w celu zachowania bezpieczeństwa danych zawartych w rejestrze.

Istotną aktywnością legislacyjną w obszarze cyberbezpieczeństwa, w tym zapewnieniem bezpieczeństwa danych w postaci cyfrowej, w ostatnich latach wykazują się natomiast organy Unii Europejskiej. Jakkolwiek w pierwszej kolejności koncentrują się one na stworzeniu systemów współpracy pomiędzy państwami członkowskimi w zakresie cyberbezpieczeństwa oraz zapewnieniu niezawodności działania usług publicznych (Parlament Europejski i Rada UE, 2016 – obowiązywała do 17 października 2024 r. i została uchylona przez: Parlament Europejski i Rada UE, 2022b; Parlament Europejski i Rada UE, 2019), podmiotowy i przedmiotowy zakres unijnych aktów prawnych w tym zakresie coraz odważniej rozszerzany jest na przedsiębiorców świadczących usługi czy produkujących towary krytycznie istotne dla funkcjonowania rynku wewnętrznego (Parlament Europejski i Rada UE, 2022b) oraz produkty wykorzystujące oprogramowanie cyfrowe (Parlament Europejski i Rada UE, 2024). Aktualnie obowiązującym aktem prawa powszechnego, który miałby zastosowanie do części podmiotów prowadzących rejestr akcjonariuszy, m.in. banków, firm inwestycyjnych czy domów maklerskich, jest Rozporządzenie 2022/2554 (Parlament Europejski i Rada UE, 2022a), którego art. 5–15 w sposób kierunkowy wskazują na konieczność podjęcia określonych działań w celu zapewnienia bezpieczeństwa teleinformatycznego m.in. związanego z utrzymywaniem baz danych, które polegają m.in. na wykorzystywaniu aktualnych i niezawodnych systemów i narzędzi teleinformatycznych czy tworzeniu kopii zapasowych danych.

Wobec braku czy niedostatecznie określonych wzorców normatywnych definiujących sposób wykonania obowiązków ustawowych lub umownych, zachowanie należytej staranności przy wykonywaniu zobowiązania polega m.in. na wykonywaniu go w sposób zgodny z powszechnymi w danych stosunkach (branży) standardami, choćby te nie wynikały z aktów prawa powszechnie obowiązującego. W oparciu o nie można skonstruować wzorzec należytego postępowania, który będzie stanowił podstawę oceny tego, czy podmiot prowadzący rejestr akcjonariuszy spełnił swoje zobowiązanie w sposób właściwy. Z uwagi na ograniczenia objętościowe niniejszego opracowania, a także treści poniżej przywoływanych dokumentów koncentrujące się na zagadnieniach związanych z zarządzaniem oraz systemami teleinformatycznymi, nie będę analizował szczegółowo ich treści.

Najbardziej fundamentalne standardy należytego postępowania w zakresie zapewnienia bezpieczeństwa danych cyfrowych zawierają normy opracowane przez Międzynarodową Organizację Normalizacyjną. Podstawową normą, która swym szerokim zakresem obejmuje również zasady postępowania z danymi w celu zapewnienia ich bezpieczeństwa, jest ISO 9001:2015, określająca wymagania, które powinien spełniać system zarządzania jakością w organizacji. O wiele bardziej szczegółowe i ukierunkowane na zapewnienie bezpieczeństwa działania systemów teleinformatycznych są normy ISO/IEC 27001 oraz ISO/IEC 27002. Podczas gdy pierwsza

z nich ma za zadanie standaryzować systemy zarządzania bezpieczeństwem informacji i można ją określić mianem systemotwórczej w tym zakresie (Łuczak & Tyburski, 2009, s. 4-5), druga z powołanych norm określa szczegółowe wytyczne związane z ustanowieniem, wdrożeniem, eksploatacją, monitorowaniem, przeglądem, utrzymaniem i doskonaleniem Systemu Zarządzania Bezpieczeństwem Informacji. Stanowi merytoryczne i opisowe rozwinięcie normy ISO/IEC 27001, a cele stosowania zabezpieczeń omówione w tej drugiej normie są powszechnie uznawanymi praktykami zarządzania bezpieczeństwem informacji (Disterer, 2013, s. 97-98). Na podstawie obu wskazanych norm Polski Komitet Normalizacyjny opracował i opublikował odpowiednie Polskie Normy np. PN-EN ISO/IEC 27002.

Kolejną grupę standardów związanych z zapewnieniem bezpieczeństwa danych cyfrowych, które adresowane są do podmiotów świadczących usługi finansowe, stanowią akty normatywne Komisji Nadzoru Finansowego. Kierowana do banków Rekomendacja D (Komisja Nadzoru Finansowego, 2013) zawiera szczegółowe wytyczne związane z zapewnieniem bezpieczeństwa danych cyfrowych, w szczególności ochroną przed nieuprawnionym dostępem, działaniem szkodliwego oprogramowania czy zapewnieniem ciągłości działania systemów teleinformatycznych oraz wykonywania kopii zapasowych danych. Szczegółowe obowiązki o podobnej treści dotyczące m.in. zapewnienia bezpieczeństwa danych przetwarzanych przez firmy inwestycyjne zawierają wytyczne dotyczące zarządzania obszarami technologii informacyjnej i bezpieczeństwa środowiska teleinformatycznego w firmach inwestycyjnych (Komisja Nadzoru Finansowego, 2014).

W przedmiocie ustalenia wzorca należytej staranności podmiotu prowadzącego rejestr akcjonariuszy znaczenie mogą również odgrywać standardy zapewnienia bezpieczeństwa danych osobowych – z uwagi na potencjalne ich umieszczenie w rejestrze akcjonariuszy. Norma ISO/IEC 27701 stanowi rozwinięcie przywołanej wyżej normy ISO/IEC 27001 w zakresie ochrony prywatności. Oprócz niej standardy bezpiecznego przetwarzania danych osobowych może wyznaczać np. norma ISO/IEC 27018, która dotyczy ochrony danych osobowych znajdujących się w chmurze.

Aktem normatywnym prawa krajowego o najbardziej konkretnej treści w zakresie wytyczenia treści obowiązku zapewnienia bezpieczeństwa danych cyfrowych jest rozporządzenie Rady Ministrów w sprawie Krajowych Ram Interoperacyjności, minimalnych wymagań dla rejestrów publicznych i wymiany informacji w postaci elektronicznej oraz minimalnych wymagań dla systemów teleinformatycznych (Rada Ministrów RP, 2024). Ponieważ adresatem tego aktu prawnego są podmioty wykonujące zadania publiczne, może on stanowić wzorzec należytej staranności podmiotu prowadzącego rejestr akcjonariuszy co najwyżej w drodze analogii. Szczegółowe zasady dotyczące zapewnienia bezpieczeństwa informacji (danych) zawiera § 19 rozporządzenia, przy czym w jego treści ustawodawca odwołuje się do norm PN-EN ISO/IEC 27001 oraz PN-EN ISO/IEC 27002 jako kryteriów referencyjnych, co potwierdza wskazaną powyżej wiodącą rolę tych norm, łącznie z ich pierwowzorami opracowa-

nymi przez Międzynarodową Organizację Normalizacyjną, w określeniu powszechnie przyjętych standardów w dziedzinie bezpieczeństwa danych cyfrowych.

Szczegółowych zasad zapewnienia bezpieczeństwa danych przez notariusza prowadzącego rejestr akcjonariuszy prostej spółki akcyjnej nie zawierają przepisy ustawy Prawo o notariacie (Sejm RP, 1991), w szczególności jej art. 108a oraz 108b. Treści takich nie zawierają również publicznie dostępne dokumenty opracowane przez Krajową Radę Notarialną, które dotyczą funkcjonowania usługi rejestru akcjonariuszy prostej spółki akcyjnej dostępnego w systemie teleinformatycznym Rejestry Notarialne (Krajowa Rada Notarialna, 2024).

Wnioski

Do kluczowych obowiązków podmiotu prowadzącego rejestr akcjonariuszy należy zapewnienie bezpieczeństwa i integralności zawartych w nim danych. Z uwagi na zobowiązanie do świadczenia usług polegających na szeregu czynności faktycznych związanych z wprowadzaniem danych do rejestru i udostępnianiem danych w nim zawartych, podmiot prowadzący rejestr akcjonariuszy ponosi odpowiedzialność za nienależyte wykonanie tego obowiązku m.in. polegające na niezapewnieniu bezpieczeństwa danych zawartych w rejestrze.

Zarówno bezpieczeństwo, jak i integralność danych stanowią pojęcia z zakresu informatyki, a ustalenie szczegółowych nakazów czy zakazów wyznaczających treść tych obowiązków musi nastąpić z odwołaniem się do pozasystemowych źródeł normatywnych, w szczególności dokumentów normalizacyjnych. W najbliższym czasie należy spodziewać się wzrostu roli aktów normatywnych w kreowaniu szczegółowych treści wytyczających standardy zapewnienia bezpieczeństwa danych cyfrowych, w tym danych zawartych w rejestrze akcjonariuszy. Wektor zmian oraz inicjatywa w tym zakresie aktualnie kreowane są przez organy Unii Europejskiej, za którymi podążają krajowe podmioty wyposażone w kompetencje prawodawcze.

W przeciwieństwie do innych podmiotów mogących prowadzić rejestr akcjonariuszy, brak jest szczegółowych wytycznych w zakresie realizacji obowiązku zapewnienia bezpieczeństwa oraz integralności danych w odniesieniu do notariuszy. Wziąwszy pod uwagę na ogół odmienne doświadczenia związane z administrowaniem zbiorami danych podobnymi do rejestru akcjonariuszy, a także zdecydowanie skromniejsze możliwości organizacyjne notariuszy, bezpieczeństwo i integralność danych zawartych w rejestrach akcjonariuszy, które prowadzą lub prowadzić będą notariusze, mogłyby zostać skuteczniej osiągnięte wówczas, gdyby szczegółowe obowiązki związane z zapewnieniem tych wartości zostałyby normatywnie określone przez organy samorządu notarialnego lub ustawodawcę.

BIBLIOGRAFIA

- Czaplicki, P. (2023). Prowadzenie rejestru akcjonariuszy w formie rozproszonej i zdecentralizowanej bazy danych – uwagi na tle art. 328(1) kodeksu spółek handlowych, *IKAR*, 12(6), 24–30.
- Disterer, G. (2013). ISO/IEC 27000, 27001 and 27002 for Information Security Management, *Journal of Information Security*, 4(2), 92–100.
- Dyrduł, P. (2024). Wykorzystanie Distributed Ledger Technology do prowadzenia rejestru akcjonariuszy prostej spółki akcyjnej, *Palestra*, (1), 60–71.
- Godlewski, M. & Sójka, T. (2023). Zasady dokonywania wpisów w rejestrze akcjonariuszy, *Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego*, (9), 20–26.
- Izdebski, P. (2021a). Umowa o prowadzenie rejestru akcjonariuszy – wybrane uwagi konstrukcyjno-prawne, *Przegląd Prawa Handlowego*, (2), 51–58.
- Izdebski, P. (2021b). Cywilnoprawna odpowiedzialność podmiotu prowadzącego rejestr akcjonariuszy – wybrane zagadnienia, *Przegląd Prawa Handlowego*, (5), 8–25.
- Komisja Nadzoru Finansowego. (2013). Uchwała nr 7/2013 z dnia 8 stycznia 2013 r. Komisji Nadzoru Finansowego w sprawie wydania Rekomendacji D dotyczącej zarządzania obszarami technologii informacyjnej i bezpieczeństwa środowiska teleinformatycznego w bankach, *Dziennik Urzędowy KNF z 2013 r.*, poz. 5.
- Komisja Nadzoru Finansowego. (2014). Uchwała Nr 410/2014 z dnia 16 grudnia 2014 r. Komisji Nadzoru Finansowego w sprawie wydania „Wytycznych dotyczących zarządzania obszarami technologii informacyjnej i bezpieczeństwa środowiska teleinformatycznego w firmach inwestycyjnych”, *Dziennik Urzędowy KNF z 2015 r.*, poz. 51.
- Krajowa Rada Notarialna. (2024). *Rejestry Notarialne*, <https://rejestry-notarialne.pl>
- Leśniak, M., (2022). *Czynności notarialne dotyczące prowadzenia rejestru akcjonariuszy prostej spółki akcyjnej*. w: J. Haberko, J. Grykiel & K. Mularski (red.) *Ius civile vigilantibus scriptum est. Księga jubileuszowa Profesora Adama Olejniczaka*, (ss. 395–403), C.H. Beck.
- Łuczak, J. & Tyburski, M. (2009). *Systemowe zarządzanie bezpieczeństwem informacji ISO/IEC 27001*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu.
- Pabis, R. (2023). Komentarz do art. 3282. w: Z. Jara (red.), *Kodeks spółek handlowych. Komentarz*, wyd. 27, Warszawa, C.H. Beck.
- Parlament Europejski i Rada UE. (2016). Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/1148 z dnia 6 lipca 2016 r. w sprawie środków na rzecz wysokiego wspólnego poziomu bezpieczeństwa sieci i systemów informatycznych na terytorium Unii, *Dziennik Urzędowy UE*, seria L, nr 194.
- Parlament Europejski i Rada UE. (2019). Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/881 z dnia 17 kwietnia 2019 r. w sprawie ENISA (Agencji Unii Europejskiej ds. Cyberbezpieczeństwa) oraz certyfikacji cyberbezpieczeństwa w zakresie technologii informacyjno-komunikacyjnych oraz uchylenia rozporządzenia (UE) nr 526/2013 (akt o cyberbezpieczeństwie), *Dziennik Urzędowy UE*, seria L, nr 151.
- Parlament Europejski i Rada UE. (2022a). Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2022/2554 z dnia 14 grudnia 2022 r. w sprawie operacyjnej odporności cyfrowej sektora finansowego i zmieniające rozporządzenia (WE) nr 1060/2009, (UE) nr 648/2012, (UE) nr 600/2014, (UE) nr 909/2014 oraz (UE) 2016/1011, *Dziennik Urzędowy UE*, seria L, nr 333.

- Parlament Europejski i Rada UE. (2022b). Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2022/2555 z dnia 14 grudnia 2022 r. w sprawie środków na rzecz wysokiego wspólnego poziomu cyberbezpieczeństwa na terytorium Unii, zmieniająca rozporządzenie (UE) nr 910/2014 i dyrektywę (UE) 2018/1972 oraz uchylająca dyrektywę (UE) 2016/1148 (dyrektywa NIS 2), Dziennik Urzędowy UE, seria L, nr 333.
- Parlament Europejski i Rada UE. (2024). Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2024/2847 z dnia 23 października 2024 r. w sprawie horyzontalnych wymagań w zakresie cyberbezpieczeństwa w odniesieniu do produktów z elementami cyfrowymi oraz w sprawie zmiany rozporządzeń (UE) nr 168/2013 i (UE) 2019/1020 i dyrektywy (UE) 2020/1828 (akt o cyberodporności), Dziennik Urzędowy UE, seria L, nr 2024/2847.
- Pinior, P. & Strzępka, J. A., (2024). Komentarz do art. 3282. w: P. Pinior & J. A. Strzępka (red.), *Kodeks spółek handlowych. Komentarz*, Warszawa, C.H.Beck.
- Popiołek, W. (2022). Podmiot prowadzący rejestr akcjonariuszy jako strona umowy ze spółką akcyjną w: J. Haberkro, J. Grykiel & K. Mularski (red.) *Ius civile vigilantibus scriptum est. Księga jubileuszowa Profesora Adama Olejniczaka*, (ss. 559–569), C.H. Beck.
- Rada Ministrów Rzeczypospolitej Polskiej. (2024). Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 21 maja 2024 r. w sprawie Krajowych Ram Interoperacyjności, minimalnych wymagań dla rejestrów publicznych i wymiany informacji w postaci elektronicznej oraz minimalnych wymagań dla systemów teleinformatycznych, Dziennik Ustaw z 2024 r., poz. 773.
- Radwański, Z. (2002). w: Z. Radwański (red.), *System prawa prywatnego. Tom 2. Prawo cywilne – część ogólna*, Warszawa, 182, C.H. Beck.
- Radwański, Z. (2005). *Prawo cywilne – część ogólna*, C.H. Beck.
- Radwański, Z. (1977). *Teoria umów*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Romanowski, M. (2009). Czy należy regulować umowy nienazwane?, *Studia Prawa Prywatnego*, 4(2), 117–138.
- Sejm Rzeczypospolitej Polskiej. (1991). Ustawa z dnia 14 lutego 1991 r. Prawo o notariacie, tekst jednolity: Dziennik Ustaw z 2024 r. poz. 1001.
- Sejm Rzeczypospolitej Polskiej. (2000). Ustawa z dnia 15 września 2000 r. Kodeks spółek handlowych, tekst jednolity: Dziennik Ustaw z 2024 r., poz. 18.
- Sejm Rzeczypospolitej Polskiej. (2005). Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o obrocie instrumentami finansowymi, tekst jednolity: Dziennik Ustaw z 2024 r., poz. 722.
- Sójka, T. (2021). Rejestr akcjonariuszy w postaci rozproszonej i zdecentralizowanej bazy danych, *Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego*, 74(4), 26–33.
- Wikipedia. (2024). Data integrity, https://en.wikipedia.org/wiki/Data_integrity
- Wikipedia. (2024). Data security, https://en.wikipedia.org/wiki/Data_security
- Wrzecionek, R. (2021). Wpis notarialny nabycia akcji prostej spółki akcyjnej do rejestru akcjonariuszy, *Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego*, 74(2), 50–56.
- Wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 14 września 2012 r., I ACa 222/12, Legalis nr 730800.
- Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 15 lutego 2007 r., II CSK 484/06, Legalis nr 164747.
- Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 8 października 2004 r., V CK 670/03, Legalis nr 69976.